नवदशवर्गः

प्रार्थना prArthanA (Prayer)

ॐ सह नाववतु ।
सह नौ भुनक्तु ।
सह वीर्यं करवावहै ।
तेजस्वि नावधीतमस्तु मा विद्विषावहै ।
ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

Om saha nAvavatu |
saha nau bhunaktu |
saha vIryam karavaavahai |
tejasvi nAvadhItamastu mA vidviShAvahai |
Om shAntiH shAntiH shAntiH ||

Om, Together may we two Move (in our Studies) |

Together may we two Relish (our Studies) |

Together may we perform (our Studies) with vigor (with deep Concentration) |

May what has been Studied by us be filled with the Brilliance (of Understanding, leading to Knowledge); May it Not give rise to Hostility (due to lack of Understanding) |

Om Peace, Peace, Peace.

मूलविषयः

बालकः पश्यति।
बालकः किम् पश्यति?
वृक्षम् पश्यति।

बालकः वृक्षम् पश्यति।

बालकः गच्छति|
बालकः कुत्र गच्छति?
विद्यालयम् गच्छति|

बालकः विद्यालयम् गच्छति|

कर्तृपदम्	कर्मपदम्	क्रियापदम्
Subject	Object	Verb
बालकः	वृक्षम्	पश्यति।
बालकः	महिलाम्	पश्यति
बालकः	जननीम्	पृच्छति।
रामः	वनम्	गच्छति।

प्रथमा-विभक्तिः	द्विवितीया-विभक्तिः
चमसः	चमसम्
महिला	महिलाम्
नदी	नदीम्
पुस्तकम्	पुस्तकम्

कुत्र गच्छति kutra gacchati?

महिला कुत्र गच्छति? mahilā kutra gacchati? महिला आपणं गच्छति । mahilā āpaṇaṁ gacchati ।	छात्रः कुत्र गच्छति? chātraḥ kutra gacchati? छात्रः विद्यालयं गच्छति । chātraḥ vidyālayaṁ gacchati ।

रिक्तस्थानानि पूरयत riktasthānāni pūrayata –

जनकः कार्यालयं गच्छति । janakaḥ kāryālayaṁ gacchati । जनकः कुत्र गच्छति । janakaḥ kutra gacchati?

अम्बा देवालयं गच्छति । ambā devālayaṁ gacchati । ____________________?

पुत्रः क्रीडाङ्गणं गच्छति । putraḥ krīḍāṅgaṇaṁ gacchati । ____________________?

पुत्री ग्रन्थालयं गच्छति । putrī granthālayaṁ gacchati । ____________________?

कः कुत्र गच्छति? वदत kaḥ kutra gacchati? vadata –

स्नेहितः snehitaḥ	भोजनालयः bhojanālayaḥ	
वृद्धा vṛddhā	सङ्ग्रहालयः saṅgrahālayaḥ	गच्छति gacchati ।
युवकः yuvakaḥ	प्रदर्शिनी pradarśinī	
पुरुषः puruṣaḥ	चित्रमन्दिरम् citramandiram	

द्वितीयः स्तबकः

2.1 प्रथमः पाठः

[द्वितीया]

2.1.1 द्वितीया—एकवचनप्रयोगाः

ध्यानेन पठन्तु—

[ध्यान से पढ़िए। Please read carefully.]

बालकः

विद्यालयः

बालकः विद्यालयं गच्छति।

सचिवः

कार्यालयः

सचिवः कार्यालयं गच्छति।

जनकः

देवालयः

जनकः देवालयं गच्छति।

छात्रः

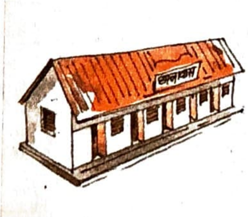
छात्रावासः

छात्रः छात्रावासं गच्छति।

कृषकः

ग्रामः

कृषकः ग्रामं गच्छति।

किं करोति kiṁ karoti?

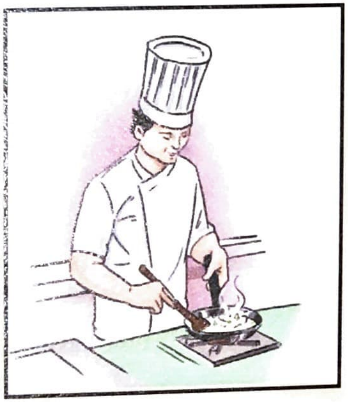

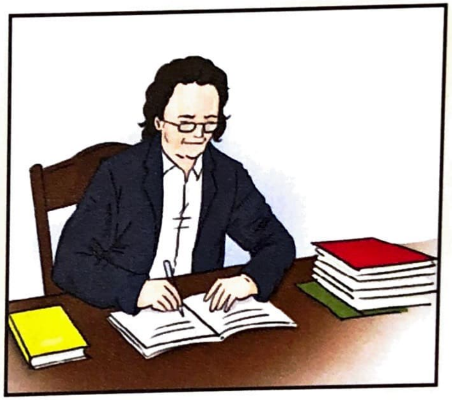

पाचकः किं करोति?
pācakaḥ kiṁ karoti?

पाचकः पाकं करोति ।
pācakaḥ pākaṁ karoti ।

लेखकः किं करोति?
lekhakaḥ kiṁ karoti?

लेखकः कथां लिखति ।
lekhakaḥ kathāṁ likhati ।

चित्रकारः किं करोति?
citrakāraḥ kiṁ karoti?

चित्रकारः चित्रं लिखति ।
citrakāraḥ citram likhati ।

बालकः

गणेशः

बालकः गणेशम् अर्चति ।

महिला

घटः

महिला घटं नयति ।

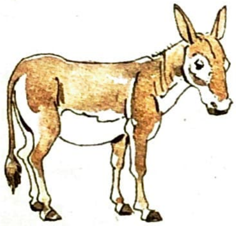
गर्दभः

भारः

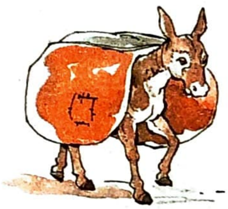
गर्दभः भारं वहति ।

चटका

जलम्

चटका जलं पिबति ।

शुकः

फलम्

शुकः फलं खादति ।

बालिका

वाटिका

बालिका वाटिकां सिञ्चति।

भारवाहकः

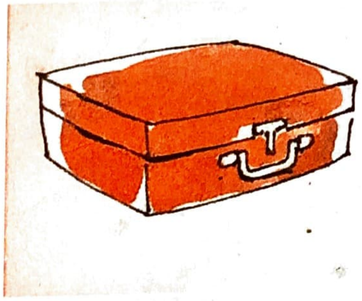
पेटिका

भारवाहकः पेटिकां वहति।

जननी

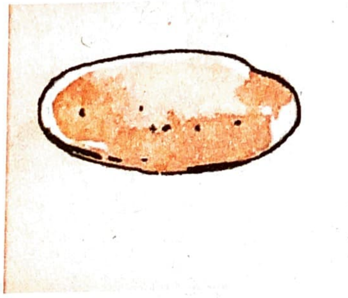
रोटिका

जननी रोटिकां पचति।

बालकः

सरस्वती

बालकः सरस्वतीम् अर्चति।

अध्यापकः

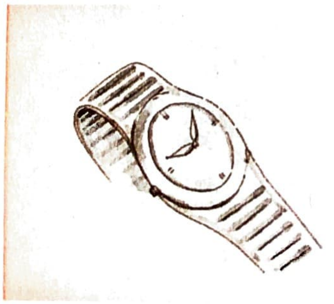
घटी

अध्यापकः घटीं पश्यति।

अभ्यासः – 78

अ० पुं० शब्दानां द्वितीया–एकवचनप्रयोगाः

अग्रे लिखितानां शब्दानाम् उचितविभक्तिरूपेण रिक्तस्थानानि पूरयन्तु–
[अधोलिखित शब्दों के उचित विभक्ति के रूप का प्रयोग कर रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए। Please fill in the blanks by using proper form of Vibhakti with the words given below.]

आपणः 1	ग्रन्थालयः 2	वित्तकोषः 3	प्रकोष्ठः 4
मठः 5	बौद्धविहारः 6	आश्रमः 7	चन्द्रलोकः 8
विदेशः 9	मध्यप्रदेशः 10	स्वर्गः 11	भूलोकः 12

उदा०– 1. ग्राहकः ....आपणं..... गच्छति।
2. प्राध्यापकः .... गच्छति।
3. धनिकः .... गच्छति।
4. बालकः .... गच्छति।
5. यतिवरः .... गच्छति।
6. भिक्षुकः .... गच्छति।
7. आचार्यः .... गच्छति।
8. अन्तरिक्षयात्रिकः .... गच्छति।
9. सचिवः .... गच्छति।
10. शिष्यः .... गच्छति।
11. वीरः .... गच्छति।
12. नारदः .... गच्छति।

अभ्यासः – 79

आ० स्त्री० / ई० स्त्री० शब्दानां द्वितीया–एकवचनप्रयोगाः

उदाहरणानुसारं रिक्तस्थानानि पूरयन्तु–
[उदाहरणों के अनुसार रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए। Fill in the blanks as per the examples.]

उदा०– 1. अध्यापिका (बालिका) ..बालिकाम्.. आह्वयति।
2. बालिका (अध्यापिका) .... आह्वयति।
3. अग्रजः (अनुजा) .... ।
4. अनुजः (अग्रजा) .... ।
5. जनकः (कन्या) .... ।
6. स्वामिनी (सेविका) .... ।
7. रुग्णः (वैद्या) .... ।
8. वैद्यः (रुग्णा) .... ।

उदा०– 9. बालिका (जननी) ..जननीं.. पश्यति।
10. बालकः (प्रदर्शनी) .... पश्यति।
11. प्रेक्षकः (अभिनेत्री) .... ।
12. नटः (नटी) .... ।
13. गृहिणी (भिक्षुकी) .... ।
14. याचकः (गृहिणी) .... ।
15. भक्तः (देवी) .... ।

2.1.2 ..... कुत्र गच्छन्ति ? .....

सम्यक् पठन्तु–

[अच्छी तरह पढ़िए। Please read carefully.]

	प्रश्नाः	उत्तराणि
1.	बालकाः कुत्र गच्छन्ति ?	विद्यालयम्
2.	अर्चकाः कुत्र गच्छन्ति ?	मन्दिरम्
3.	विक्रयिकाः कुत्र गच्छन्ति ?	आपणम्
4.	आचार्याः कुत्र गच्छन्ति ?	आश्रमम्
5.	सिंहाः कुत्र गच्छन्ति ?	वनम्
6.	कृषकाः कुत्र गच्छन्ति ?	ग्रामम्
7.	अध्यापकाः कुत्र गच्छन्ति ?	पुस्तकालयम्
8.	वैद्याः कुत्र गच्छन्ति ?	चिकित्सालयम्
9.	गृहिण्यः कुत्र गच्छन्ति ?	उद्यानम्
10.	छात्राः कुत्र गच्छन्ति ?	क्रीडाङ्गणम्

प्रश्नोत्तरवाक्यानि पठित्वा कः कुत्र गच्छति इति लिखन्तु–

[प्रश्न और उत्तर दोनों वाक्यों को पढ़कर कौन कहाँ जाता है, यह लिखिए। Read questions and answers then write who goes to where?]

यथा– 1. बालकाः विद्यालयं गच्छन्ति।

2. ....।

3. ....।

4. ....।

5. ....।

6. ....।

7. ....।

8. ....।

9. ....।

10. ....।

अभ्यासः – 80

...... कुत्र ...... गच्छ्

✍ **उत्तरानुगुणं रेखाङ्कितम् अंशम् आश्रित्य प्रश्नान् लिखन्तु–**

[उत्तरों के अनुसार रेखाङ्कित अंशो पर आधारित प्रश्नों को लिखिए। Form questions based on words underlined in the sentences.]

यथा०– प्र०– रामः कुत्र गच्छति ?

उ०– रामः अरण्यं गच्छति।

1. प्र०– .... ?

   उ०– बालकः विद्यालयं गच्छति ।

2. प्र०– .... ?

   उ०– अहं नगरं गच्छामि।

3. प्र०– .... ?

   उ०– वयम् आपणं गच्छामः।

4. प्र०– .... ?

   उ०– सा ग्रन्थालयं गच्छति।

5. प्र०– .... ?

   उ०– आवां देवालयं गच्छावः।

6. प्र०– .... ?

   उ०– कृषकाः क्षेत्राणि गच्छन्ति।

7. प्र०– .... ?

   उ०– गृहिण्यः विपणिं गच्छन्ति।

8. प्र०– .... ?

   उ०– वयम् आश्रमं गच्छामः।

9. प्र०– .... ?

   उ०– ताः महिलामण्डलीं गच्छन्ति।

10. प्र०– .... ?

    उ०– अहं कुत्रापि न गच्छामि।

प्रथमा-विभक्तिः	द्वितीया-विभक्तिः
चमसः	चमस+म्
महिला	महिला+म्
नदी	नदी+म्
पुस्तकम्	पुस्तकम्

प्रथमा-विभक्तिः	द्वितीया-विभक्तिः
चमसः	
महिला	
नदी	
पुस्तकम्	

क्रीडा

पश्यामि, गच्छामि उचितानि क्रियापदानि उपयुज्य वाक्यानि वदतु

रामः ---> अहम रामम् पश्यामि|

शान्तिमन्त्रम् shAntimantram

ॐ सर्वे भवन्तु सुखिनः सर्वे सन्तु निरामयाः।
सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद् दुःखभाग् भवेत्॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

sarvE bhvantu sukhinaH sarvE santu nirAmayAH।
sarvE bhadrANi pashyantu mA kashcid duHkhbhAg bhavEt॥
Om shantiH shantiH shantiH ||

Om, May All be Happy, May All be Free from Illness.
May All See what is Auspicious, May no one Suffer.
Om Peace, Peace, Peace.